

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С.СКОВОРОДИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ ДЕКАНІВ
І ЗАВІДУВАЧІВ КАФЕДР НА ТЕМУ:
«НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ
Й ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ КАФЕДР»

За редакцією А.І.Прокопенка

ХАРКІВ – 2011

А.І. Прокопенко

РОЛЬ КАФЕДРИ В ОРГАНІЗАЦІЇ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розглянуто участь викладачів кафедри в організації моніторингу якості вищої освіти. До складників моніторингу якості вищої освіти віднесено контроль та оцінювання викладачами кафедри навчальних досягнень студентів. На підставі результатів моніторингу уточнено показники активної навчальної діяльності студентів, на які слід орієнтуватися в перспективному управлінні вищим навчальним закладом.

Ключові слова: перспективне управління, моніторинг якості вищої освіти, викладач, студент, кафедра, вищий навчальний заклад.

Рассмотрено участие преподавателей кафедры по организации мониторинга качества высшего образования. К составляющим мониторинга качества высшего образования отнесены контроль и оценивание преподавателями кафедры учебных достижений студентов. На основе результатов мониторинга уточнены показатели активной учебной деятельности студентов, на которые следует ориентироваться в перспективном управлении высшим учебным заведением.

Ключевые слова: перспективное управление, мониторинг качества высшего образования, преподаватель, студент, кафедра, высшее учебное заведение.

The department teachers' participation in organization the quality of high education monitoring is examined. Control and estimation are considered to be the quality of high education monitoring components. The indicators of students' active educational activity that must be oriented at while the high educational establishment management are defined.

Key words: perspective management, the quality of high education monitoring, a teacher, a student, a department, a high educational establishment.

Постановка проблеми. Зміни в системі вищої школи, пов'язані з упровадженням кредитно-модульного навчання студентів, торкнулися питань моніторингу, контролю та оцінки навчальних досягнень студентів. Організація моніторингу якості вищої освіти дозволяє професорсько-викладацькому складу кафедри поліпшити зміст освітніх програм і

ефективність навчально-виховного процесу.

Аналіз досліджень і публікацій. Стосовно означеної нами проблеми науковці здійснювали дослідження, присвячені організаційно-педагогічним засадам управління якістю підготовки фахівців у коледжах України, розробці оцінки якості навчального процесу у вищому навчальному закладі методом науково-технічного прогнозування, удосконаленню нормативної бази оцінювання, моделюванню, оцінці та менеджменту якості освітніх послуг вищих навчальних закладів України [1; 4; 5; 6]. У цих та інших працях [2; 7; 8; 9] ще недостатньо розкриті питання організації моніторингу викладачами кафедри ВНЗ.

Метою статті є виявлення ролі кафедри в організації моніторингу якості вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Одним з важливих завдань перспективного управління процесом навчання студентів є організація моніторингу якості вищої освіти, що проводиться, перш за все, викладачами кафедри. Моніторинг якості вищої освіти майбутніх фахівців, у нашому розумінні, є процесом постійного спостереження викладачами кафедри за роботою студентів, установлення відповідності результатів бажаним характеристикам і на цій основі – здійснення оцінки результатів і прогнозу майбутніх успіхів у навчанні та вихованні.

Напідставі аналізу першоджерел вважаємо, що в умовах перспективного управління роботою вищого навчального закладу організація моніторингу має посилатися на такі положення:

- метою моніторингу є забезпечення інформаційної основи перспективного управління якістю вищої освіти, що передбачає спостереження за всіма етапами: орієнтовним, оперативним, заключним;
- вибір способу моніторингу (дедуктивний, індуктивний) суттєво визначається етапом навчальної діяльності: на орієнтовному й заключному етапах здебільшого використовується індуктивний спосіб (від часткових положень до загальних), а на оперативному – дедуктивний (від загальних принципів, мети управління до конкретних наслідків);
- на орієнтовному етапі має місце підготовка до здійснення

процесу навчання: загальний висновок про готовність робиться на основі часткових висновків щодо володіння студентом необхідними знаннями, вміннями, навичками, досвідом;

- на оперативному етапі навчальні досягнення студентів суттєво залежать від засобів управління (складники соціально-педагогічної системи, дидактичні засоби);

- планування моніторингу здійснюється з огляду на перспективну мету (соціальну, педагогічну), принципи (гуманізації, природовідповідності, науковості, культуровідповідності), зміст, що вивчається, а також методи й форми спільної діяльності суб'єктів соціально-педагогічної системи, які застосовуються;

- на заключному етапі моніторинг здійснюється, виходячи із часткових емпіричних спостережень (за рівнем знань і вмінь, активністю, ініціативністю, самостійністю), потім робляться загальні висновки щодо досягнутих результатів;

- моніторинг якості вищої освіти здійснюється на підґрунті трьох парадигм: гуманістичної, знаннєвої, культурологічної (на орієнтовному етапі провідною є гуманістична парадигма, на оперативному – знаннєва, на заключному – культурологічна);

- моніторинг якості вищої освіти ґрунтується на самоаналізі (рефлексії) власної діяльності й тому важливим є застосування студентом двох підходів до аналізу діяльності, а саме: психолого-педагогічного, що ґрунтується на оцінці рівня засвоєння знань; здобуття умінь та навичок, тобто рівня освітньої продукції; методологічного, який передбачає виявлення ролі рівня освітньої продукції щодо генезису предметних знань з навчальних дисциплін, а також їх місця в розвитку культури;

- моніторинг якості вищої освіти в умовах перспективного управління ґрунтується на системі методів, що має ієрархічну природу: на верхньому рівні ієрархії знаходження філософської теорії (теорія пізнання), закони, принципи (детермінізму, сходження від абстрактного до конкретного), концепції, ідеї; на середньому рівні – загальні підходи й методи, серед яких – системний підхід, культурологічний, інтегративний,

а також метод моделювання; на частково-науковому рівні застосовуються анкети якості проведеного заняття, тести навчальних досягнень; на технологічному рівні – комп’ютерні технології.

Загальна оцінка ефективності роботи викладача зі студентами вибудовується на основі контролю знань і вмінь студентів на заняттях, котрий вважаємо складником моніторингу якості вищої освіти. Викладачі кафедри беруть участь у контролі рівня засвоєння знань студентами, використовуючи для цього різні види контролю: попередній (тести, бесіди, контрольні завдання); поточний (опитування студентів за навчальним матеріалом); проміжний (атестація, модульна контрольна робота); підсумковий (залік, іспит, захист дипломної роботи); позатерміновий (контрольні зрізи знань через певний час після іспитів).

Викладач у своїй діяльності використовує різні форми поточного контролю засвоєння знань студентами (з урахуванням мотивації студента); періодичне усне опитування у вигляді семінарів, колоквиумів, читання рефератів; перевірка стану студіювання (конспектування) нового навчального матеріалу; перевірка виконання практичних завдань і контрольних робіт; перевірка виконання самостійних (домашніх) завдань; перевірка індивідуальної роботи студентів (відвідування бібліотеки, читання додаткової літератури).

Відвідування занять контролюють старости груп (облік відсутніх). Викладачеві теж доцільно стежити за відвідуванням навчальних занять (особливо лекцій). При цьому бажано контролювати не тільки відвідування, а й визначати позитивну активність студентів балами рейтингу. Для цього викладач перед лекцією має роздати старостам груп карту оцінювання творчої активності студентів, а в кінці зібрати й проаналізувати результати. Поіменна перекличка з боку викладача – це архаїзм і розтринькування часу.

Контроль має бути випереджувальним, стимулювальним, а не застрашливим (гнітючим, тим більше каральним). Викладач – не наглядчак, а насамперед консультант. Він не повинен втрачати контакт зі студентами протягом усього періоду вивчення навчальної дисципліни що, на жаль,

удається далеко не кожному [3, с.55].

Відділом менеджменту й моніторингу якості освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди упродовж 2009 – 2010 навчального року було здійснено дослідження системи управління якістю діяльності університету. Опитувані викладачі (701 особа) очікують від студентів активної навчальної діяльності, що виявляється в таких показниках:

➤ *переорієнтування ціле-мотиваційної сфери на якісне оволодіння професією вчителя, а саме виявлення:* прагнення засвоєння професійних знань, умінь та навичок, цікавитися новинками наукової літератури, бажання стати конкурентоспроможним фахівцем, зацікавленості у вивченні предмету, професійному розвитку, «працювати не за примусом, а за зацікавленням», бажання працювати вчителем, учитись, пізнавати нове, думати, усвідомлено опановувати вчительський фах, прагнення постійно розвиватись і самовдосконалюватись, більш свідомого ставлення до мети та результатів свого навчання, прагнення самостійно вибудовувати траєкторію власної освіти, бути суб'єктом, а не об'єктом навчання, самовідданості обраній професії;

➤ *активної професійно-педагогічної позиції:* відчуття поваги до університету, викладачів, лаборантів, дотримання субординації між викладачем і студентом, «хочу бачити в студентах позицію активного, мотивованого й відкритого для досягнення нової людини громадянина, який має мету стати професіоналом у своїй справі та реалізовувати поставлені завдання в стінах нашого університету», особистісної зацікавленості в результатах своєї навчальної діяльності та наявності високої позиції щодо подій суспільного життя, уміння висловлювати грамотно думки, що відбивають почуття власної гідності, професійної честі, свідоме та відповідальне ставлення до соціально-економічного й політичного розвитку суспільства, розуміння та прояв високих моральних якостей і активної громадянської позиції, виявлення соціальної та пізнавальної активності (більшої активності на заняттях, ініціативності в прийнятті рішень, виконання зобов'язань та активної участі в позааудиторній роботі),

розуміння користі здорового способу життя, фізичних вправ та спорту;

➤ *виявлення високої моральної культури й моральних якостей*: ввічливості, вдячності, вимогливості до себе, вихованості, володіння етикою навчального спілкування, дисциплінованості (постійного відвідування семінарських занять та старанного приготування до них, дотримання розкладу занять), критичного ставлення до себе, культури поведінки й одягу, особистісної відповідальності за власне майбутнє й майбутнє своєї країни, патріотизму, працелюбності та любові до дітей, справедливості, чуйності;

➤ *самостійності та розвитку якостей особистості, що позитивно впливають на її сформованість*: більшого розуміння й відповідальності у виборі своєї професії, готовності виконувати додаткові завдання для підвищення рівня знань та вмінь, грамотності, допитливості, любові до професії, наполегливості під час вивчення навчальних курсів, наукової проникливості в процесі підготовки рефератів, курсових та індивідуальних завдань, організованості, освіченості, охайності, поваги до предмету, пунктуальності, «розуміння того, що знання, які отримують у процесі навчання, їм необхідні в подальшому житті», старанності та відповідальності в процесі підготовки до занять, стриманості, сумлінного ставлення до навчання, терпіння, цілеспрямованості;

➤ *розкриття власного «Я» в міжособистісних стосунках у педагогічному колективі*: активної участі в житті факультету, дружньої допомоги товаришам по команді, уміння працювати разом (у групі), взаємопідтримки та взаєморозуміння в студентському колективі, високої працездатності, ініціативності та активності в співпраці з викладачами, доброзичливості до викладачів та, особливо, до студентів своєї групи, партнерських стосунків між студентами та викладачами;

➤ *досягнення висот у навчально-виховному процесі, повсякденному житті*: бажання досягати кращих результатів, досконалості у фаховій підготовці, досягнення високого рівня освітньої й професійної підготовки, захоплення новими ідеями, зорієнтованості на глибоке пізнання, ініціативності з боку студентів щодо вибору форм та методів проведення

занять, натхнення, оригінальності, ерудиції, постійного пошуку в навчанні прагнення вийти за межі консерватизму й стандартного мислення, «студент повинен зацікавити викладача, показати себе цікавою та успішною людиною, а не скаржитися на жорстке сьогодення, навчальне навантаження», творчого підходу до викладання дисциплін у школі, до виховних заходів, участі в Першості університету.

Організація моніторингу якості вищої освіти передбачає проведення відкритих занять викладачами кафедр вищого навчального закладу. Відкриті заняття є об'єктом моніторингу управління якістю вищої освіти. На них відстежується відповідність навчального матеріалу, що викладається, тематичному плану й навчальній програмі. Певні розбіжності в запланованому й викладеному на заняттях зі студентами свідчать про те, що, з одного боку, слід переглянути навчальну програму, зробити її доступною для студентської аудиторії, а з іншого, – підвищити теоретичну підготовку викладачів до проведення занять з майбутніми фахівцями.

На відкритих заняттях виявляється методичний рівень підготовленості викладачів, а саме: дотримання дидактичних принципів науковості, логічності, доступності, зв'язку теорії з практикою; використання прийомів і методів, що підвищують рівень активності студентської групи, стимулюють зовнішню увагу студентів; упровадження елементів проблемного, інтерактивного навчання, новітніх освітніх технологій; використання наочності, технічних засобів навчання, дидактичних матеріалів.

Важливим чинником, на який слід звертати увагу, є здатність до викладацької діяльності. Вона виявляється також у комунікативних навичках викладача: дикція, сила голосу, інтонації, темп мовлення, уміння встановлювати й підтримувати контакт з аудиторією, спонукання до співпраці. Студенти позитивно оцінюють такі якості викладача, як: упевненість у змісті навчального матеріалу, вміння вчасно й доречно пожартувати, поважне ставлення до кожного студента, розуміння його, відкритість у міжособистісних взаєминах, об'єктивне оцінювання досягнутих результатів, прогнозування успіху в професійній справі.

Здійснення моніторингу якості вищої освіти дає змогу виявити, чи

використовують, і якою мірою, викладачі ВНЗ методи перспективного управління. Методи перспективного управління – це сукупність способів впливу суб'єкта управлінської діяльності на об'єкт – діяльність студента – для досягнення перспективної мети, тобто такої, що розрахована на перспективу, на майбутнє. До таких методів віднесемо екстраполяцію, регресивний аналіз, побудову сценаріїв, мозкову атаку, синектику, експертне оцінювання, факторний аналіз.

Висновки. Доведено, що моніторинг якості вищої освіти є одним з головних завдань перспективного управління. Контроль та оцінювання навчальних досягнень студентів віднесено до складників моніторингу якості вищої освіти. Використання методів перспективного управління викладача кафедри позитивно впливає на ефективність навчально-виховного процесу у вищій школі.

Перспективою подальших розвідок у цьому напрямі є розробка методики вимірювання якості роботи ВНЗ і практичне її впровадження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жиготька Н.В. Моделювання, оцінка та менеджмент якості освітніх послуг: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.03.02 «Економіко-математичне моделювання» / Н.В. Жиготька. – К., 2002. – 19 с.
2. Матрос Д.Ш. Управление качеством образования на основе новых информационных технологий и образовательного мониторинга / Д.Ш. Матрос, Д.М. Полев, Н.Н. Мельникова. – Изд. 2-е, исправ. и дополн. – М.: Педагог. об-во России, 2001. – 128 с.
3. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі: навч. посібн. / В.М. Нагаєв. – К.: Центр учбової літ-ри, 2007. – С. 55.
4. Пархоменко Н.О. Розробка оцінки якості навчального процесу у вищому навчальному закладі методом науково-технічного прогнозування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 05.01.02 «Стандартизація і сертифікація» / Н.О. Пархоменко. – К., 2007. – 18 с.
5. Стельмашенко В.П. Організаційно-педагогічні засади управління якістю підготовки фахівців в коледжах України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / В.П. Стельмашенко. – К., 2001. – 23 с.
6. Стригунова М.М. Удосконалення нормативної бази оцінювання якості освітніх послуг вищих навчальних закладів України: автореф. дис.

на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 05.01.02 «Стандартизація, сертифікація та метрологічне забезпечення» / М.М. Стригунова. – Севастополь, 2008. – 24 с.

7. Управление качеством освіти / Войтенко В.І., Лавренюк А.О., Малинич Л.М., Мельник В.В., Гуменюк В.В.; за заг. ред. Лавренюка А.О. – Хмельницький: ХОІППО; Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. – 184 с.

8. Управление качеством образования: практикоориентированная монография и методическое пособие / под ред. М.М. Поташника. – М. : Педаг. об-во России, 2004. – 448 с.

9. Шаталов А.А. Мониторинг и диагностика качества образования: монография / А.А. Шаталов, В.В. Афанасьев, И.В. Афанасьева, Е.А. Гвоздева, А.М. Пичугина. – М.: НИИ школьных технологий, 2008. – 322 с.

УДК 378.147

**О.М. Свєчнікова, Т.М. Святська, О.Ф. Винник,
К.В. Курко, В.М. Федченко, О.В. Сидоренко
СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ
ПРОЦЕСІ КАФЕДРИ ХІМІЇ**

Кафедра хімії ХНПУ імені Г.С. Сковороди широко використовує комп'ютерні інноваційні освітньо-інформаційні технології, що сприяє формуванню в студентів стійких зв'язків змісту навчання з науковими дослідженнями й забезпечує пріоритетність принципів науковості, технологічності та інноваційності. Найширше застосовуються інноваційні навчальні модифікуючі технології, які застосовуються в усіх формах навчання. Їх упровадження в процесі викладання хімічних дисциплін реалізується шляхом системно-інтегрованого підходу до процесу навчання.

Ключові слова: *учитель, хімічні дисципліни, інноваційні навчальні технології, системно-інтегрований підхід, комп'ютерні технології, ефективність навчання.*

Кафедра химии ХНПУ имени Г.С. Сковороды широко использует компьютерные инновационные образовательно-информационные технологии, способствующие формированию у студентов прочных связей содержания обучения с научными достижениями и обеспечивает приоритетность принципов научности, технологичности и инновационности. Наиболее широко применяются инновационные обучающие модифицирующие технологии, которые используются во